

Історія

УДК 94(47+57):323.2:070(73)«1985/1991»

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21934788>

**Реформаторський курс Михайла Горбачова в оцінці української
діаспори США (за матеріалами часопису «Свобода»)**

Шолота Казимир Ігорович,

аспірант відділу новітньої історії

Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України

Львів, Україна, <https://orcid.org/0009-0003-7172-898X>

Прийнято: 22.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація:** Досліджено особливості сприйняття та оцінювання реформаторського курсу М. Горбачова українською діаспорою США. Проаналізовано публікації часопису «Свобода» перших років перебудови, присвячені політичним, економічним і суспільним трансформаціям у Радянському Союзі в період перебудови, гласності, демократизації. З'ясовано, що реформаторські ініціативи М. Горбачова розглядалися діаспорною пресою крізь призму системної кризи радянської політичної та економічної моделі. Показано, що «Свобода» критично аналізувала суперечності між проголошеними реформаторськими цілями та практичними результатами їх реалізації. Встановлено, що економічні перетворення радянського керівництва оцінювалися переважно як недостатні для подолання структурних проблем командно-адміністративної системи.*

Розкрито позицію редколегії часопису «Свобода» щодо збереження централізованого характеру державного управління та його впливу на ефективність реформ. Проаналізовано трактування гласності як важливого чинника послаблення інформаційної монополії радянської влади. З'ясовано, що розширення публічного простору сприяло активізації суспільної дискусії щодо минулого та сучасного стану радянської системи. Визначено взаємозв'язок між реформаторськими процесами, зростанням суспільно-політичної активності та послабленням союзного центру. Доведено, що українська діаспорна преса не розглядала перебудову винятково як спробу модернізації радянської системи. Натомість її матеріали дедалі виразніше трактували реформи як прояв внутрішньої нестабільності та нездатності радянського керівництва забезпечити ефективне функціонування державного механізму. Простежено поступову зміну оцінок політики М. Горбачова від обережного спостереження за реформаторськими ініціативами до виразно критичного сприйняття їхніх результатів. Обґрунтовано, що матеріали часопису «Свобода» відображали не лише політичну позицію української еміграції, а й ширший процес переосмислення перспектив існування СРСР. Зроблено висновок, що в оцінках «Свободи» реформаторський курс М. Горбачова став одним із чинників, які прискорили трансформацію радянської системи та створили передумови для її дезінтеграції.

Ключові слова: Михайло Горбачов, перебудова, реформаторський курс, СРСР, українська діаспора, США, часопис «Свобода».

**Mikhail Gorbachev's Reformist Course in the Assessment
of the Ukrainian Diaspora in the United States
(Based on Materials from the «Svoboda» Newspaper)**

Kazymyr Sholota,

Postgraduate Student, Department of Contemporary History

I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies,

National Academy of Sciences of Ukraine

Lviv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0003-7172-898X>

Abstract: *The article examines the specific features of the Ukrainian diaspora in the United States' perception and assessment of Mikhail Gorbachev's reformist course during 1985–1991. It analyzes publications in the «Svoboda» newspaper devoted to political, economic, and social transformations in the Soviet Union during the periods of perestroika, glasnost, and democratization. It is established that Gorbachev's reform initiatives were viewed by the diaspora press through the prism of the systemic crisis of the Soviet political and economic model. The study demonstrates that «Svoboda» critically analyzed the contradictions between the declared objectives of the reforms and the practical results of their implementation. It is established that the economic transformations initiated by the Soviet leadership were generally regarded as insufficient to overcome the structural problems of the command-administrative system.*

The position of the editorial board of «Svoboda» regarding the preservation of the centralized nature of state administration and its impact on the effectiveness of the reforms is examined. The newspaper's interpretation of glasnost as an important factor in weakening the Soviet authorities' information monopoly is analyzed. It is established that the expansion of the public sphere contributed to intensifying public discussion of the past and present state of the Soviet system. The relationship

between the reform processes, the growth of socio-political activity, and the weakening of the Union center is identified. It is demonstrated that the Ukrainian diaspora press did not view perestroika exclusively as an attempt to modernize the Soviet system. Instead, its publications increasingly interpreted the reforms as evidence of internal instability and the inability of the Soviet leadership to ensure the effective functioning of the state apparatus. The gradual transformation of assessments of Gorbachev's policies-from cautious observation of the reform initiatives to an explicitly critical perception of their results-is traced. It is substantiated that the materials of «Svoboda» reflected not only the political position of the Ukrainian émigré community but also a broader process of reassessing the prospects for the continued existence of the Soviet Union. The study concludes that, according to «Svoboda», Gorbachev's reformist course was one of the factors that accelerated the transformation of the Soviet system and created the preconditions for its disintegration.

Keywords: *Mikhail Gorbachev, perestroika, reformist course, USSR, Ukrainian diaspora, United States, “Svoboda” newspaper.*

Постановка проблеми. Обрання М. Горбачова Генеральним секретарем ЦК КПРС (1985 р.) започаткувало нову сторінку в радянській історії – започатковано реформи, спрямовані на подолання тогочасних кризових явищ в суспільно-політичній та соціально-економічній сферах. Політика перебудови, гласності та демократизації змінювала механізми функціонування держави, створювала умови для активізації суспільно-політичних процесів у союзних республіках. Для української діаспори США вищезазначені зміни становили особливий інтерес, оскільки безпосередньо стосувалися перспектив відновлення української державності. Особливе місце в інформаційному просторі української діаспори посідав часопис «Свобода»,

публікації якого систематично висвітлювали політичні, економічні та соціальні зміни в СРСР.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історіографія досліджуваної проблеми перебуває на етапі становлення. Відомий український історик, академік НАН України В. Смолій писав, що «вивчення перебудови – це по-справжньому захопливе дослідження того, як розпадаються імперії, як знищуються тоталітарні режими та як на їх місці постають модерні політичні нації» [15, с. 11]. Не менш цікава тематична ніша – вивчення того, як реформи М. Горбачова оцінювали та сприймали в середовищі української діаспори. Наукові праці, дотичні із предметом дослідження, можна розділити на дві групи: перша – статті, розвідки, які присвячені суспільно-політичним процесам періоду перебудови (напр.: В. Даниленко «Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії» [4], І. Овчар «Суспільно-політичні наслідки перетворень у СРСР (1985–1991 роки)» [12], В. Смолій «Горбачовська «перебудова»: український контекст (до 30-ти річчя проголошення курсу)» [15] та ін.); друга – наукові студії, які стосуються української імміграції другої половини 1980-х рр. (напр.: В. Губарець «На шляху до свободи: Україна і США у 1985–1991 рр. очима преси українців Північної Америки» [3], С. Васильчук «Українська діаспора США: збереження культурних традицій» [2] та ін.).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значний науковий доробок сучасних українських та зарубіжних істориків, який присвячений політиці перебудови та реформаторському курсу М. Горбачова, окремі аспекти проблеми залишаються недостатньо дослідженими. У вітчизняній та зарубіжній історіографії основна увага учених, здебільшого, зосереджувалася на аналізі політичних, економічних і суспільних трансформацій у СРСР, тоді як позиція української еміграції як

окремого суб'єкта осмислення радянських реформ не стала на сьогодні предметом спеціального аналізу.

Метою статті є комплексний аналіз особливостей сприйняття та оцінювання реформаторського курсу М. Горбачова українською діаспорою США на початковому етапі перебудови на основі матеріалів часопису «Свобода»

Формулювання цілей статті. Для реалізації мети передбачається: охарактеризувати основні напрями реформаторського курсу М. Горбачова та його ключові складові в політичній, економічній і суспільній сферах; проаналізувати особливості висвітлення політики перебудови, гласності та демократизації на сторінках часопису «Свобода»; з'ясувати характер оцінок українською діаспорою США реформаторських ініціатив радянського керівництва та їхніх практичних результатів; визначити основні аргументи критики радянської політичної й економічної системи, представлені в матеріалах «Свободи»; простежити динаміку зміни ставлення української діаспорної преси до реформаторського курсу М. Горбачова впродовж 1985–1991 рр.

Виклад основного матеріалу. Реформаторський курс М. Горбачова став одним із ключових явищ завершального етапу історії СРСР, оскільки саме з ним пов'язується спроба радянського керівництва подолати комплексну кризу державної системи, що особливо виразно проявилася в середині 1980-х років: держава зіткнулася з наростанням економічних труднощів, падінням ефективності командно-адміністративної моделі, технологічним відставанням, дефіцитом товарів і поглибленням соціальних проблем. Запровадження перебудови, гласності та демократизації мало на меті оновлення радянської системи без відмови від її базових політичних засад, однак практична реалізація реформ поступово вийшла за межі початкових задумів союзного керівництва. Послаблення державного контролю над

інформаційним простором, розширення суспільної дискусії та часткова лібералізація політичного життя спричинили актуалізацію проблем, які протягом десятиліть залишалися під ідеологічним контролем. Для української діаспори США вищезазначені процеси становили особливий інтерес.

Уже у січні 1986 р. у «Свободі» побачила світ стаття «Нова редакція програми Компартії» [6], у якій критично оцінено оновлення програмних засад КПРС та поставлено під сумнів їхню здатність забезпечити реальну трансформацію радянської системи. Автор публікації звернув увагу на те, що нова редакція партійної програми фактично стала спробою відмовитися від попередніх декларативних обіцянок, які не були реалізовані радянським керівництвом [6, с. 2]. Зокрема, зіставляючи новий документ із програмою 1961 р., дописувач наголошував на зміні риторики щодо перспектив розвитку радянського суспільства: якщо попередня програма передбачала побудову комунізму впродовж життя одного покоління, то нова редакція фактично замінила цю мету концепцією «розвиненого соціалізму» [6, с. 2].

Особливо критично у статті оцінювалася відмова нової програми від конкретних соціально-економічних обіцянок, що пояснювалося необхідністю уникнути повторення нереалізованих прогнозів попереднього періоду [6, с. 2]. Таким чином, реформаторська риторика радянського керівництва інтерпретувалася «Свободою» не як свідчення глибокого оновлення комуністичної ідеології, а як її адаптація до умов системної кризи [6, с. 2]. Водночас автор статті звертав увагу на збереження в новій програмі традиційної для радянської пропаганди критики капіталістичного світу. Розгорнутий у документі негативний образ капіталізму, на думку дописувача, контрастував із небажанням радянського керівництва критично оцінити власні економічні та соціальні проблеми [6, с. 2].

Важливим напрямом реформаторської політики М. Горбачова, на думку авторів «Свободи», стало оновлення кадрового складу радянського

державного та партійного апарату. У публікації М. Платковського «Що означає чистка в СРСР» [14, с. 2] кадрові перестановки розглядалися як одна з перших практичних форм реалізації проголошеного курсу на перебудову. Автор звертав увагу на заміну керівників у військовому, партійному секторах, зокрема на зміни у керівництві військово-морських сил СРСР, Московського міського партійного комітету та Міністерства внутрішніх справ. Такі кадрові рішення «Свобода» трактувала не тільки як прагнення М. Горбачова усунути представників попередньої управлінської еліти, а й як спробу сформувати лояльний до нового керівництва державний апарат [14, с. 2].

25 лютого 1986 р. розпочав роботу XXVII з'їзд КПРС, який мав продемонструвати початок нового етапу реформування радянської державно-партійної системи. Часопис «Свобода» приділив значну увагу його роботі, розглядаючи програмні положення М. Горбачова не тільки як декларацію намірів радянського керівництва, а й як своєрідний тест на спроможність політичної системи до реальних змін [11, с. 1]. У публікаціях видання особливо критично оцінювалися твердження радянського лідера про переваги соціалістичної моделі та її економічні й науково-технічні здобутки [11, с. 1].

Українські експерти, думки яких наводила «Свобода», прогнозували масштабне оновлення складу ЦК КПРС і можливе усунення представників так званої «брежньєвської гвардії» [11, с. 1]. Такі припущення свідчили про сприйняття кадрових перестановок як одного з основних інструментів, за допомогою яких М. Горбачов намагався зміцнити власні позиції та забезпечити реалізацію проголошеного курсу на перебудову. Водночас українська діаспорна преса не ототожнювала зміну керівних кадрів із докорінною трансформацією радянської системи, оскільки вважала, що сама номенклатурна модель управління залишалася незмінною.

Особливо критичну оцінку XXVII з'їзду КПРС подано у статті «У Москві старе вино у нових діжках» [11, с. 1]. Її автор розглядав промову М. Горбачова



як продовження традиційної радянської політичної риторики, для якої характерним було покладання відповідальності за накопичені проблеми на попереднє керівництво та одночасне проголошення чергового курсу реформ. У цьому контексті «Свобода» ставила під сумнів можливість реалізації реформаторських намірів без демонтажу фундаментальних засад однопартійної бюрократичної системи [11, с. 1].

Схожі оцінки містила публікація «Н. Рижков критикував брежнєвське керівництво» [10], у якій увагу було зосереджено на спробах нового радянського керівництва пояснити економічне відставання країни помилками попередньої політичної еліти. На думку автора, критика брежнєвського періоду супроводжувалася обіцянками масштабних кадрових змін, однак сама по собі заміна посадовців не могла усунути системних недоліків радянської економіки [10, с. 1]. Таким чином, «Свобода» поступово формувала висновок, що реформаторські ініціативи М. Горбачова обмежувалися переважно зміною управлінських підходів і персонального складу керівництва, тоді як основи командно-адміністративної моделі залишалися недоторканими [10, с. 1].

Вищезазначену тезу ще виразніше сформульовано М. Баробояком у статті «Від Михайла “читання”... (Думки на маргінесі 27-го конгресу КПСС)» [1]. Автор скептично оцінював перспективи діяльності нових керівників, наголошуючи, що вони самі були сформовані в умовах радянської системи та значною мірою відтворювали притаманні їй моделі поведінки [1, с. 2]. На його переконання, багаторічне функціонування радянського механізму влади сформувало стійкі управлінські практики, які не могли бути швидко змінені лише кадровими перестановками чи новою політичною риторикою [1, с. 2].

Важливим складником оцінки реформаторського курсу М. Горбачова на сторінках «Свободи» була критика ідеологічних засад радянської системи [1, с. 2]. Дописувачі часопису розглядали радянську ідеологію не лише як сукупність політичних доктрин, а як цілісну систему світоглядних установок,

покликану забезпечувати суспільну легітимацію монопольної влади Комуністичної Партії [1, с. 2]. На думку М. Кучера, її вплив ґрунтувався значною мірою на обіцянці майбутнього суспільного «спасіння», що давало підстави порівнювати механізми її функціонування з релігійною вірою. Водночас автор наголошував на принциповій відмінності між декларованими ідеологічними постулатами та їх практичним втіленням у політичному житті СРСР [1, с. 2]. «Советська ідеологія феномен, який виникає серед вийняткових обставин, – писав він. – В історії маємо тільки два такі випадки – гітлеризм і ленінізм. Советська ідеологія, проклинаючи минуле, дала найкращу карикатуру старого режиму. Советська ідеологія це «логократія», царство слова, царство брехні...» [1, с. 2].

Характеризуючи особистість М. Горбачова, дописувачі «Свободи» не обмежувалися однозначно критичними оцінками, а намагалися визначити його особистий потенціал як політичного лідера та реформатора. Відповідаючи на запитання «Хто такий М. Горбачов?» [1, с. 2], М. Бараболяк характеризував його як інтелігентного, енергійного та політично здібного керівника, якому притаманні прагматизм, рішучість і прагнення до нововведень [1, с. 2]. Водночас автор припускав, що радянський лідер прагнув залишити помітний слід в історії та увійти до неї як політик, здатний запропонувати вихід із системної кризи. Така характеристика засвідчує, що на початковому етапі перебудови українська діаспорна преса визнавала відмінність М. Горбачова від його попередників і не виключала можливості проведення ним масштабних перетворень [1, с. 2].

Водночас позитивна оцінка особистих якостей радянського керівника не означала безумовної довіри до його реформаторських намірів. У матеріалах «Свободи» простежується розмежування між особистістю М. Горбачова як політика та державно-партійною системою, яку він очолив [1, с. 2]. Навіть за наявності необхідної політичної підготовки, енергії та прагнення до змін перед

ним залишалося завдання трансформації державного механізму, сформованого десятиліттями функціонування комуністичної системи [1, с. 2]. Саме тому оцінка М. Горбачова поступово набувала суперечливого характеру: його розглядали як потенційного реформатора, але водночас сумнівалися, що навіть сильний політичний лідер здатний радикально змінити систему, основні принципи якої залишалися незмінними. У цьому контексті характеристика М. Горбачова у «Свободі» відображала важливу особливість сприйняття перебудови українською діаспорою США – поєднання обережного інтересу до нових політичних ініціатив із критичним ставленням до реальних можливостей їх реалізації в умовах радянського режиму [1, с. 2].

Оцінка реформаторського курсу М. Горбачова на сторінках «Свободи» безпосередньо пов'язувалася з національною політикою радянського керівництва та перспективами збереження СРСР як багатонаціональної імперії. Показовою у цьому контексті була стаття М. Платковського «Коли зникне російсько-совєтська імперія?» [13], у якій автор критично оцінював зміни, що відбувалися після приходу М. Горбачова до влади. На його думку, проголошені новим керівництвом реформи не сприяли послабленню імперського характеру радянської держави, оскільки становище неросійських народів залишалося складним [13, с. 2]. Особливе занепокоєння автора викликали продовження русифікації, посилення російської присутності в союзних республіках та збереження курсу на поступове «злиття націй». Як бачимо, «Свобода» ставила під сумнів можливість розглядати перебудову як комплексну демократичну трансформацію, якщо вона не супроводжувалася переглядом принципів національної політики СРСР [13, с. 2].

Вирішальним аргументом у критичній оцінці радянської системи для М. Платковського стала Чорнобильська катастрофа (1986 р.) [13, с. 2]. Автор розглядав її як масштабну техногенну трагедію, своєрідний показник глибини суспільної та політичної кризи СРСР [13, с. 2]. На його переконання, масштаби

катастрофи та характер дій радянської влади могли б стати каталізатором масового протесту й політичної непокори. Однак відсутність, за його оцінкою, масштабних виступів проти радянської влади свідчила про значну інерційність суспільства та стійкість існуючого політичного механізму. У цьому контексті автор фактично порушував питання про співвідношення між кризовими явищами радянської системи та її здатністю до самозбереження [13, с. 2].

Важливе місце в оцінках реформаторського курсу М. Горбачова на сторінках «Свободи» посідала проблема міжнаціональних відносин, яку українська діаспорна преса розглядала як один із найбільш уразливих чинників радянської державної системи. М. Кучер, зокрема, наголошував, що поряд з економічними, політичними та соціальними труднощами саме національне питання становило найбільшу загрозу для збереження цілісності СРСР [8, с. 2]. Така позиція засвідчувала, що дописувачі часопису розглядали Радянський Союз як державу, внутрішня стабільність якої значною мірою забезпечувалася адміністративним контролем над неросійськими народами [8, с. 2]. «Советська влада має багато клопотів, однак національне питання найбільш небезпечне для існування режиму і загрожує загибеллю, якщо не комунізму, то в кожному разі цілості Советського Союзу», – зазначав М. Кучер [8, с. 2].

У статті «Труднощі Горбачова у власній партії» [16] редакція «Свободи» аналізувала суперечності між проголошеним М. Горбачовим реформаторським курсом та його сприйняттям представниками державно-партійного апарату. Зокрема, увагу було зосереджено на поїзді Генерального секретаря ЦК КПРС Далеким Сходом та Сибіром, під час якої він виступив із критикою бюрократизму та діяльності місцевого керівництва [16, с. 2]. Автори публікації акцентували на тому, що М. Горбачов засуджував недбальство, бюрократизм, вигідництво, а також практику фальшування звітності, коли позитивні показники перебільшувалися, а недоліки замовчувалися [16, с. 2].

Подібна критика, на думку дописувачів «Свободи», свідчила про прагнення нового радянського керівництва підвищити ефективність державного управління та дисципліну партійно-адміністративного апарату [16, с. 2].

Водночас видання звертало увагу на принципове обмеження цих реформаторських намірів, пов'язане з небажанням М. Горбачова поставити під сумнів самі основи радянської політичної системи. Характеризуючи його як представника молодшого покоління комуністичних керівників і радше «реаліста-прагматика», ніж ортодоксального партійного ідеолога, дописувачі «Свободи» водночас наголошували на його відданості Комуністичній Партії [16, с. 2]. Особливо показовим для оцінок «Свободи» було твердження про те, що запропоновані М. Горбачовим реформи не повинні були змінювати соціалістичну систему, яку він продовжував вважати «найкращою» [16, с. 2].

Як бачимо, українська діаспора США критично оцінювала проголошені М. Горбачовим політику гласності, демократизації та перебудови, розглядаючи їх передусім як зміну форми функціонування радянської державно-партійної системи без докорінної трансформації її політичної сутності [5, с. 2]. Показовою у цьому контексті була характеристика реформаторського курсу як «зміни стилю, але не суті» [5, с. 2]. На думку українських політичних оглядачів, проголошена гласність залишалася суттєво обмеженою, оскільки засоби масової інформації продовжували перебувати під контролем Комуністичної Партії, а доступ суспільства до важливої інформації визначався рішеннями партійного керівництва [5, с. 2]. У матеріалах «Свободи» гласність трактувалася не як реальна свобода слова, а як контрольована лібералізація інформаційного простору, яка не передбачала демонтажу монополії КПРС на формування суспільної думки. Особливу увагу видання звертало на те, що реформування інформаційної політики мало радше мобілізаційний, ніж демократичний характер: радянських громадян прагнули

зробити більш лояльними до держави та офіційної ідеології, але не надати їм реальних політичних свобод [5, с. 2].

У цьому контексті Чорнобильська техногенна катастрофа стала для української діаспорної преси своєрідним критерієм перевірки широти проголошеної гласності [5, с. 2]. «Свобода» наголошувала, що тривале замовчування масштабів аварії та затримка з офіційним інформуванням міжнародної громадськості продемонстрували незмінність практики інформаційного контролю радянської влади. Особливо критично оцінювалося те, що навіть через кілька місяців після катастрофи населення СРСР володіло значно меншою інформацією про її наслідки, ніж західна громадськість, яка отримувала відомості через незалежні засоби масової інформації [5, с. 2]. «Найнаявнішим перевіреним, чи насправді в Союзі діє горбачовська «гласність» була атомово катастрофа в поліській місцевості Чорнобиль, в Україні, де Горбачов дуже погано пописався, – констатувала «Свобода». – Він задовго чекав, щоб щось сказати про неї світові. Навіть тепер, п'ять місяців після нещастя, звичайні підсовєтські люди все ще менше знають про деякі сторінки тієї трагедії, аніж західній читач, що довідався про неї з преси» [5, с. 2].

У баченні редакції «Свободи» Чорнобиль став не тільки масштабною техногенною трагедією, а й політичним тестом для реформаторського курсу М. Горбачова, який виявив межі проголошеної гласності. Реакція радянського керівництва на катастрофу, на думку української діаспори, засвідчила, що навіть за умов перебудови ключові механізми інформаційної монополії та політичного контролю залишалися функціональними [5, с. 2]. Відтак публікації «Свободи» формували висновок про суперечливий характер горбачовської лібералізації: розширення публічності не супроводжувалося відповідним послабленням політичної монополії КПРС. Саме ця невідповідність між проголошеними принципами та реальною практикою

ставала одним із головних аргументів діаспорної преси на користь тези про обмеженість і внутрішню суперечливість реформ М. Горбачова [5, с. 2].

Уже наприкінці 1986 р. «Свобода» звертала увагу на накопичення внутрішніх суперечностей у Радянському Союзі, констатує, що «СССР повний конфліктів» і їхня кількість є настільки значною, що «зайво перераховувати» [7, с. 2]. Така оцінка засвідчувала формування у діаспорній пресі уявлення про радянське суспільство як систему, у якій економічні, соціальні та політичні проблеми набували взаємопов'язаного характеру. На думку журналістів, масштаб накопичених суперечностей уже вимагав від радянського керівництва не декларативних заяв, а конкретних заходів, спрямованих на врегулювання економічних і соціальних відносин [7, с. 2].

Водночас «Свобода» вкотре, де-факто, ставила під сумнів спроможність радянської влади ефективно реагувати на виклики, оскільки сама система управління залишалася орієнтованою передусім на збереження політичного контролю [7, с. 2]. Особливе значення в оцінках діаспори мала проблема здатності влади утримувати суспільну стабільність за умов погіршення внутрішнього становища. На думку авторів видання, радянське керівництво дедалі менше могло відволікати увагу населення від внутрішніх проблем традиційним апелюванням до зовнішньої воєнної загрози [7, с. 2]. «Атомові війна знищить обидві сторони, – зазначали кореспонденти «Свободи». – Очевидно, вибухи незадоволення влада не може ліквідувати військовою силою, але це не можна робити безкінечно, без загрози втратити стабільність імперії. Польща добрий тому приклад...» [7, с. 2].

Висновки. Аналіз матеріалів часопису «Свобода» засвідчує, що українська діаспора США сприймала реформаторський курс М. Горбачова як суперечливу спробу модернізації радянської державно-партійної системи без відмови від її фундаментальних політичних та економічних засад. Публікації видання демонструють поступове зміщення оцінок від обережного

спостереження за реформаторськими ініціативами нового радянського керівництва до виразно критичного сприйняття їхніх результатів / перспектив. У центрі критики «Свободи» перебувала суперечність між проголошеними цілями перебудови та незмінністю командно-адміністративної моделі, бюрократичної системи управління і монополії Комуністичної Партії. Особливо критично діаспорна преса оцінювала економічні реформи, вбачаючи їхню недостатність у тому, що вони не усували структурних причин господарської неефективності та економічного занепаду СРСР.

Політика гласності та демократизації також оцінювалася неоднозначно: «Свобода» визнавала певне розширення інформаційного простору, однак наголошувала на збереженні контролю партійного керівництва над засобами масової інформації. Показовим критерієм обмеженості гласності для авторів видання стала реакція радянської влади на Чорнобильську катастрофу, яка продемонструвала збереження практики замовчування суспільно значущої інформації. Публікації «Свободи» водночас пов'язували перебудову з активізацією суспільних, національних і політичних суперечностей, які дедалі складніше було утримувати в межах традиційного радянського механізму контролю. Особливе місце у цих оцінках посідало українське національне питання, яке розглядалося як один із найбільш небезпечних для збереження цілісності СРСР чинників.

Список використаних джерел

1. Баробольяк М. Від Михайла «читання»... (Думки на маргінесі 27-го конгресу КПСС). *Свобода*. 1986. 18 вересня. С. 2.
2. Васильчук С. Українська діаспора США: збереження культурних традицій. URL: <https://gsip.wunu.edu.ua/index.php/gsipua/article/view/367/321>

3. Губарець В. На шляху до свободи: Україна і США у 1985–1991 рр. очима преси українців Північної Америки. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1537>
4. Даниленко В. Україна в 1985–1991 рр.: остання глава радянської історії. Київ: Інститут історії України НАН України, 2018. 278 с.
5. Женецький С. Горбачова гласність: зміна стилю, але не суті. *Свобода*. 1986. 31 жовтня. С. 2.
6. Кучер М. Нова редакція програми Компартії. *Свобода*. 1986. 31 січня. С. 2.
7. Кучер М. Політичне виховання населення. *Свобода*. 1986. 10 грудня. С. 2.
8. Кучер М. Советський Союз і нації. *Свобода*. 1986. 29 липня. С. 2.
9. Кучер М. Соціалізм і хліб. *Свобода*. 1986. 13 березня. С. 2.
10. Н. Рижков критикував брежнєвське керівництво. *Свобода*. 1986. 6 березня. С. 1.
11. На з'їзді КПССМ. Горбачов виступив з критикою ЗСА. *Свобода*. 1986. 27 лютого. С. 1.
12. Овчар І. Суспільно-політичні наслідки перетворень у СРСР (1985–1991 роки). *Віче*. 2007. Вип. 21–22. С. 24–26.
13. Платковський М. Коли зникне російсько-советська імперія? *Свобода*. 1986. 10 липня. С. 2.
14. Платковський М. Що означає чистка в СРСР. *Свобода*. 1986. 15 лютого. С. 2.
15. Смолій В. Горбачовська «перебудова»: український контекст (до 30-ти річчя проголошення курсу). *Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика*. 2016. Вип. 21. С. 8–11.
16. Труднощі Горбачова у власній партії. *Свобода*. 1986. 8 серпня. С. 2.
17. У Москві старе вино у нових діжках. *Свобода*. 1986. 5 березня. С. 2.